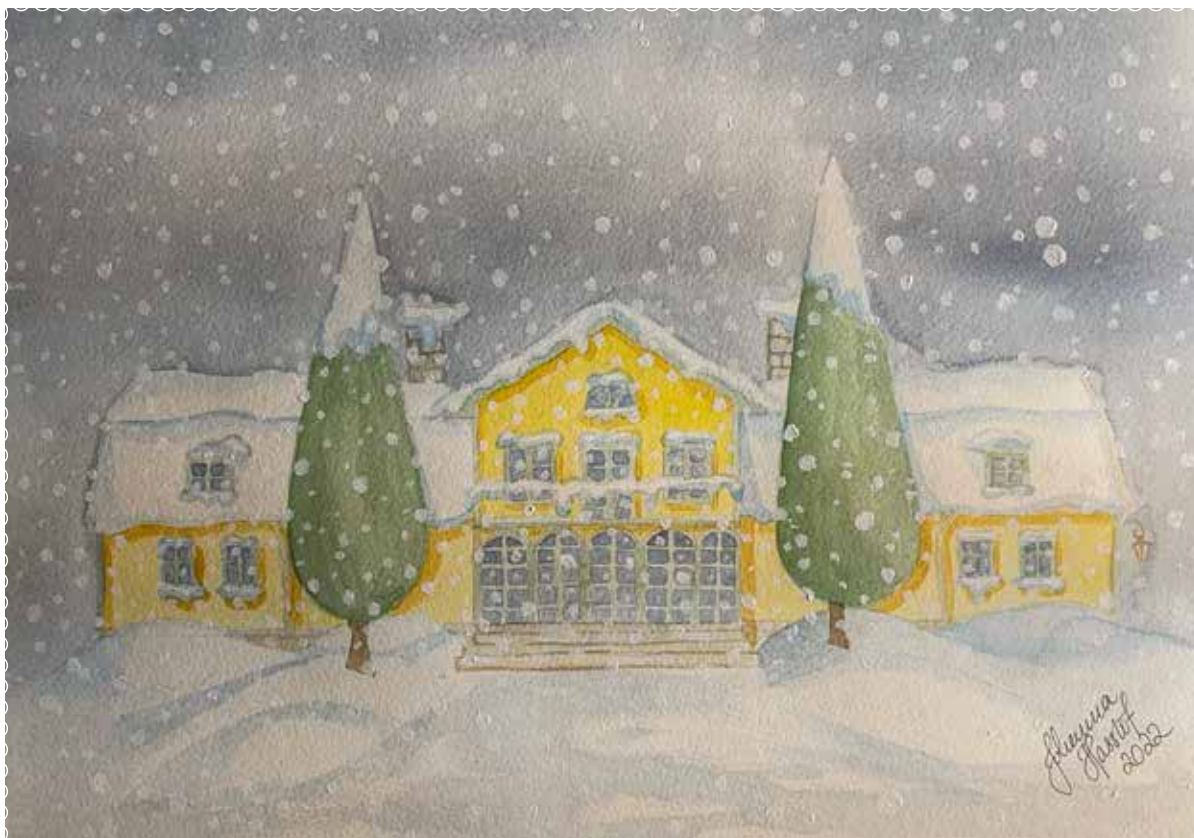

Munkedalsbygden

MUNKEDALS HEMBYGDSFÖRENING

Nr 2 ⇨ 2022

Årgång 18

Munkedals Herrgård i vinterskrud.

AKVARELL: JOHANNA HASLÖF

Ledare

Naturens under sker varje år och varje dag längs med den natursköna Maltes stig runt Rödberget. Vi hoppas att det får fortsätta på samma sätt i många, många år, utan att påverkas av människans krig och elände och sug efter makt och pengar.

Det är inte klokt hur tiden rusar iväg. Jag tycker det var som igår, då jag satt och funderade på vad jag skulle skriva om i förra numrets ledare. Vad var på sin plats att berätta om och vad fanns att tycka om. Inte var det så att det saknades ämnen, då världens befolkningar dagligen försåg oss med hemska nyheter. Än från Ryssland och Ukraina, än från Nordkorea, Iran m.fl.

På den fronten tryter inte ämnena! Tillräckligt många beskriver dagligen och i alla media dessa ruskiga och hemska händelser, som pågår både när och fjärran.

Men jag vill hellre hitta, och berätta för er, om de lugna och fina händelserna, små som stora i vår närhet, som vi kan följa dagligen och stundligen och glädjas åt. Jag försöker därför återknyta till ledaren i förra numret och den fantastiska Maltes stig. Som Ni kanske kommer ihåg, relaterade jag då till naturens händelser och skeenden runt stigen under våren och den kommande sommaren. Jag tänker fortsätta på det sättet. Den trogna grupp, som nästan dagligen, tidig morgon, promenerar på stigen, möts och berättar om dagens upplevelser för varandra. Det vi ser vid denna årstid är det motsatta mot vårens händelser. Bl.a. ser vi flera stora flyttfågelssträck som »går« söderut. Flyttfåglarna tar med sig sina sånger så att området vid och runt Maltes stig blir ganska tyst. En del fåglar flyttar inte. De kan höras ibland när de ropar sina varningsläten när någon gående stör deras plats.

Inte bara fåglar syns längs med stigen.

Flera av våra »medvandrare« såg för några veckor sedan en säl som låg på rygg med en stor lax mellan framfemorna. Han åt njutningsfullt på laxen. Hela händelsen ut-

spelade sig bara några meter från stranden i närheten av båtplatsen. När vi kom till platsen var det redan för sent. Både sälen och laxen var borta. Inte ens laxens benskelett fanns kvar. Några dagar senare lyckades vi däremot se en ca meterlång lax bara någon meter från strandkanten, intill den stora stenen som ligger i vattnet (det så kallade Hallankart).

Vi har också, för några veckor sedan, i samband med de första älgjaksdagarna, sett en ensam älgko röra sig i området.

Men det som framför allt gör oss förstummade är lövträdens mängder av blad och deras färgprakt under hösten. Löven antar alla palettens färger. Bladen kan samtidigt vara gula, röda, gröna o.s.v. En del blad sitter kvar medan andra dalar ner på marken. Och de ligger i mängder på och längs med stigen. Jag undrar hur många blad det finns på ett representativt träd som kantar Maltes stig? Jag har försökt beräkna antalet efter olika formler man kan hitta på nätet, men det finns ingen bra räkneformel. Jag är dock övertygad om att någon, någon gång räknat trädens blad! (Enligt uppgift från »nätet« har ett ordinarie äppleträd ca 12 000 blad).

Så småningom antar de fallna bladen markens färg och lägger sig som ett skyddande täcke över mängder av små organismer, som hjälper till att finfördela löven till näring för kommande vår då trädens sav stiger, löven spricker ut igen för att ta emot de långväga gästerna som kommer flygande och flyttandes till vårt land igen, som det har skett under kanske tusentals år. Cirkeln är sluten. ⇨

HÅKAN GRUNDBERG

Innehållsförteckning

Hänt sedan sist.....	4	Speedwayförare i mästartklass	
<i>Slättergille den 5 juli</i>	4	– Hjalmar Sohlberg.....	20
<i>Vandring på Knarrevik</i>	4	Ny fastbränsleanläggning på Arctic Paper	
<i>Fridaskolan på Kaserna</i>	5	– ett lyckokast.....	25
<i>Byte av yttertaket på logen</i>	5	<i>Rökgasrening</i>	27
<i>Arbete på Gamla Bruket</i>	6	Har du något att berätta?.....	27
<i>GarnLarn på Gamla Bruket</i>	6	Munkedals historia och beskrivning.....	28
<i>Berättarkväll på Kaserna</i>	7	<i>Ytterligare en resa gör biskop Jens år 1597</i>	29
<i>Linberedning</i>	7	Gustaf Hermansson – släktforskarnas gigant.....	30
<i>Hantverksdag</i>	8	Familjen Samuelsson.....	32
<i>Pontus Wiknerkväll</i>	8	Stora starka karlar.....	33
Köksinteriör från 1930-talet.....	9	Gåtor, små enkla.....	34
Trykon.....	10	Kommande aktiviteter.....	34
Vackra bilder från Maltes stig, tagna		Har då någon tid över?.....	35
av Britt-Marie och Heidi-Marie.....	11	Julhälsning.....	35
Historier från bygda.....	12	Böcker till försäljning.....	35
Guldblocken.....	14		
Lokalhistoriska skattkistor på gång.....	14		
Wollstonecraft och Thorild.....	17		
Zander och Tildas stuga på Sågekas.....	18		
Visan om Zander och Tilda.....	19		

Hänt sedan sist

En liten sammanfattning.

Slåttergille den 5 juli

Efter en regnig förmiddag öppnade sig molnskärmen och solen tittade fram. En skara intresserade slåttermänniskor hade samlats på Kaserna denna eftermiddag. I vanlig ordning höll Bengt Blomberg en liten föreläsning om den ädla konsten att slå med lie. Flera av deltagarna kom med slöa liar som Björn slipade till knivskarp egg. Det kom deltagare från Bullaren, Svenneby, Hamburgsund och Munkedal. Ängen som vi slår har i år antligen ändrat karaktär, det har blivit betydligt flera arter av vilda ängsblommor. Tidigare har det mest bara varit frodigt gräs men denna gång kunde vi notera gulvial i massor, smörblommor, prästkragar, småborren som hade spridit sig. Det fanns vitmåra, grästsjärnblomma, rödklöver och älggräs. De flesta som besökte slåttergillet var människor som ville lära sig att slå med lie. Alla lärde sig att slå riktigt bra. Instruktion, en vass lie, saftigt gräs och god vilja var viktiga faktorer för framgång.

Vandring på Knarrevik

En härlig torsdagskväll den 8 september träffades ca 40 människor på gården Gläborg i Häby. Mikael Lindahl och Stefan Johansson från Hogen kom att guida oss. Efter att ha samåkt en bit på vägen mot Knarrevik vandrade vi genom en fantastiskt vacker granskog upp på utsiktsberget ovanför gården Knarrevik. Här berättade våra två guider med bistånd från arkeologen Linnea Nordell om vad som kan ha timat i trakten av den inre viken av Färlevsfjorden.

På utsiktsplatsen finns ett bronsålderröse och därintill av ett bergfast bänkbord. Mikael berättade, apropå namnet Knarrevik, att en knarr var en medeltida klinkbyggd kraftigt byggd båt som kunde ta mycket last. Detta för berättandet osökt in på olika lastplatser i det inre av Färlevsfjorden. Stefan kunde berätta om den lilla Ladeholmen som ligger utanför

Knarreviks gård. Där och vid en del andra ställen längs vikens stränder fanns enkla hamnar där lite större båtar kunde lägga till. Inne från Färlev kunde pråmar lastas och dras för hand ut till väntande lastfartyg. Man exporterade/utskepade stora mängder av havre för vidare transport främst till Storbritannien. Inne vid Färlev fanns till början av 1900-talet ett stort hamnmagasin som handladen Arthur Hansson rev och flyttade till Munkedals järnvägsstation. Det blev Hanssons järnhandel.

Efter berättelser från Stefan, Linnea och Mikael gick vandringsgruppen vidare ner för berget och snart var vi framme vid själva gården Knarrevik. Till ackompanjemang av några jagande fiskgjusar berättade Stefan om människorna som bott på gården Knarrevik.

Del av boningshuset på Knarrevik.

Fridaskolan på Kaserna

En torsdag tidigt i september pågår arbetet för fullt på Kaserna med att byta tak på logen. Sverker och Lennart Sennung fungerar för dagen som hjälpredor till Brixlys snickare som håller på med takbyte på logen. Fram på förmiddagen möttes vi av en härlig syn när det kom omkring 70 elever från Fridaskolan i Uddevalla. De hade cyklat hela vägen från skolan till Kaserna i Munkedal. Efter att ha rest sina tält blev det paddling upp till Modalen och åter.

Byte av yttertaket på logen

Vidstående bilder får utgöra länken till nästa händelse, nämligen att det dåliga tegeltaket på logen har bytts ut mot nytt enkupigt lertegel. Detta har varit ett länge efterlängtat arbete. Taket läckte vatten och höll på att förstöras om inget gjordes. Som alla vet är det en stor investering att byta yttertak. Munkedals Hembygdsförening har varit lyckligt lottade beträffande ekonomin. Arbetet med ställning rivning av det gamla takteglet och byte av många brädor utfördes av Arctic Paper med hjälp av Brixley AB. Eftersom taket lagades på ett antikvariskt riktigt sätt fick vi också ett ordentligt bidrag från Länsstyrelsen. För detta krävdes dock att vi hade tillgång till antikvarisk expertis vilket vi har genom Kristin Balksten. Dessutom var ett arbetslag från våra medlemmar på plats alla dagar i de två veckor i början av september som arbetet pågick. Totalt var vi åtta personer Lennart Lund, Gunnar Eklund, Ingmar Andersson, Kurt Färdig, Lennart Sennung, Barbro Gustavsson, Elisabeth Balksten och Sverker Balksten.

Patrik och Alex i arbete med att spika bärläkten. Observera att det inte har lagts någon papp på detta tak.

Bilden visar hur dåligt taket var innan reparationen. Nu kunde vi ta bort de många extra plåtarna som vi satt upp under taket inomhus för att leda bort den inträngande vattnet.

Patrik och Alex från Brixly bär ut teglet. Bilden visar också alla de rödmålade takbrädorna som ersätter de gamla ruttna.

Arbete på Gamla Bruket

Under hösten har en hel del arbete lagts ner på Gamla Bruket. Panelbrädor har bytts ut på Lilla Smedstugan och rötskador på baksidan har reparerats. För hög luftfuktighet och för låg temperatur gör att målningen av det bytta får skjutas på till våren.

Många av de döda, stora almarna på området har tagits ner och flera har kunnat tas till vara och sågas till plank.

En liten minnesplats över Anki Savik är iordninggjord med en sittplats, där man ska kunna ta sitt medhavda kaffe

eller bara sitta en stund. En Bohuslind är planterad strax bredvid. Den är visserligen liten ännu, men träd planteras för framtiden.

Varje 1:a lördag i månaden (när det inte kolliderar med »speciell« helg) träffas man kl 10 för arbete på såväl byggnader som området i stort. Arbetsinsatsen brukar avslutas med samvaro över en kopp kaffe med gott tilltugg. Kom gärna. Det behövs.

TEXT: BERTIL WOCKATZ

FOTO: CHRISTINA SVENSSON, CARINA PERSSON

GarnLarn på Gamla Bruket

Inom datavärlden har det länge förekommit att man sitter och spelar med sina datorer kopplade i ett Datornätverk som kallas LAN. Samma idé har nu också införts i Munkedals Hembygdsförening. Den 15 oktober var Smedstugan på Gamla Bruket fylld av kvinnor som satt och stickade eller virkade eller gjorde något annat med garn som utgångspunkt. Aktiviteten pågick från kl. 09 till kl. 21. Kaffe och fika fanns hela tiden att inta och på lunch serverades ärtsoppa för dem som ville. Det var en mycket lyckad tillställning fylld av social samvaro och därtill nytta. Det kommer nog igen.

Tre av de aktiva »GarnLarnarna«. Från vänster: Eda Mikk, Madeleine Alm och Carolina Svensson.

Berättarkväll på Kaserna

Ett trettiotal besökare hade samlats på Kaserna den 30 oktober för att lyssna på Bernt Eriksson, f.d. räddningschef i Mitt Bohuslän.

Han höll ett mycket intressant och informativt föredrag om »Brandväsendet förr och nu«. Bernt Eriksson gav också tips och råd för hur man skall uppträda vid olika händelser, som kräver någon form av agerande.

Ungefär »halvtid« in i föredraget kunde besökarna, som vanligt, köpa kaffe med tilltugg.

Bernt Eriksson lovade också att komma tillbaka någon gång under kommande vår och berätta om vad som kan vara lämpligt att lägga i den så kallade »Krislådan« som är mycket aktuell för närvarande.

TEXT: HÅKAN GRUNDBERG
FOTO: LENNART SENNING

Linberedning

Årets linberedning skedde på Blanketorpet ihop med Södra Valbo hembygdsförening den 29/10. Där upptäcktes en lingrop på ägorna förra våren och nu har den restaurerats och tagits i bruk.

Om ni vet någonstans som det finns en lingrop dvs en stensatt grop där linet kan torkas under eldning, så får ni gärna meddela detta till såväl er lokala hembygdsförening som till länsstyrelsen. Många gårdar har haft en sådan men då kunskapen fallit i glömska har oftast även lingropens existens fallit i glömska.

TEXT O FOTO: KRISTIN BALKSTEN

Hantverksdag

Under höstlovet anordnade vi i år en prova-på-dag för lediga skolbarn. Det fanns möjlighet att besöka smedjan, bokbinderiet samt testa att tälja i färskt trä och filta ull. Det bjöds på våfflor och lefsor. Det kom ca 25 personer. Vår ambition är att upprepa denna typ av aktivitet i samband med lov.

Senare på dagen visade Tomas Hugosson hur man utifrån olika gjutmodeller skapade gjutna detaljer. På Gamla Bruket fanns det gjuteri som användes fram på 1900-talet.

Pontus Wiknerkväll

Torsdagen den 17 november hade vi besök på Kaserna av Kurt Pettersson, som höll ett intressant och spännande föredrag om Pontus Wikner. Föredraget byggde bl.a. på hundratals genomgångna brev. Arbetet har vidare resulterat i en bok om »huvudpersonen«.

Texterna till denna sidan har Håkan Grundberg skrivit och Lennart Sennung har fotograferat.

Köksinteriör från 1930-talet

Tjänstemannamässen tillhörande Munkedals AB.

Trykon

Projektet Trykon

Tankbåten Trykon. Under ca 4 års tid har ett antal personer varit aktiva med att leta uppgifter kring pappersbruket i Munkedal, för att kunna sammanställa den utställning, som idag finns i en lokal på Munkedals pappersbruk ställt i ordning. Under arbetet med att gå igenom gamla arkivhandlingar, har det inte funnits tid att göra »djupdykningar« om enskilda händelser eller objekt.

En artikel av Terje Freed i Lysekilsposten i början av mars gjorde dock att jag började leta lite extra om skeppsredare. Onstads tankfartyg Trykon. Denna motortanker var 140,05 meter lång. Bredden var 18,3 meter och djupgåendet 8,26 meter. Lastkapacitet 11 840 ton dödvikt. Fartyget byggdes på Götaverken 1929 och döptes till BALAKLAVA. Beställare var Rederi AB Transmark (Transatlantic) i Göteborg. I mars 1939 såldes fartyget till en norsk redare, Carl Olsen Tankrederi A/S, för 1,8 Mkr. Köpet upphävdes i september 1939 eftersom kriget bröt ut. 1940 såldes fartyget till Rederi AB Pagota, Kungsbacka, som ägdes av skeppsredare Hakon

Onstad. Köpeskillingen var denna gång ca 3 Mkr. Fartygets hemmahamn blev Munkedal. Trykon gick under många år med eldningsolja från Persiska viken till Norden.

Senare, på femtiotalet, ändrades traden till att trafikera rumänska Svartahavshamnar där hon lastade olja, som var avsedd för Munkedals pappersbruk. Trykon låg otaliga gånger uppankrad på Gullmarsfjordens redd för att invänta avgångsbeked. Vid ett sådant tillfälle fick Lysekil en läcka på en stor råvattenledning, som var förlagd på fjordbotten. Lysekil menade att läckan förorsakats av Trykon och staden drev därför en juridisk process mot rederiet. Rederiet förnekade att Trykon hade fastnat i råvattenledningen. Även lotsarna i Lysekil förnekade att Trykon kunde ha orsakat läckan. Tvisten slutade med att rederiet friades helt och hållet. Läckan hade uppstått på annat vis.

Mest känd blev dock Trykon genom två andra händelser. Den ena händelsen var när fartyget fått motorhaveri i Singapore. Då sydde besättningen stora segel, med vars hjälp de

seglade tankjätten runt Afrika ända till Munkedal. Lysekilsslotsarna var mycket förvånade, när de utanför Bonden bordade en stor, fullastad tanker under segel.

Den andra händelsen inträffade 1951, då Trykon under resa i Röda havet råkade ut för en stor explosion med flera dödsoffer som följd. Kapten Henry Leander, som var befälhavare på Trykon, berättade, kortfattat i ett telegram, att fartyget hade passerat Suez och befann sig ungefär två dagsresor därifrån när explosionen inträffade. Däcket lyfte plötsligt och fartygsplåtarna sprängdes sönder. I hytterna kastades allt som var löst huller om buller och nästan alla glasventilerna sprack. Maskinen, som låg längst akterut, klarade sig. Trykon kunde vända och gick tillbaka till Suez. Vid olyckan förlorade fartyget tre man av den 39 man stora besättningen. En kvinna från Lysekil, som var salongsbiträde, var bland dem som klarade sig oskadd, trots att hela båten var ett stort eldhav. Uppgifterna kring olyckan var mycket knapphändiga och kunde

bara läsas i kaptenens korta telegram till rederiet, eftersom det då 22-åriga fartyget inte var utrustat med radiotelefoni.

Den troliga orsaken till explosionen var att tankarna gjordes rena. Trykon hade nämligen, senast, haft råolja som last, och det ansågs vara jämförbart med bensinlast, när det gäller explosionsrisken. Munkedalsborna kommer nog mest ihåg Trykon då fartyget, i slutet av femtioalet, under ca två år, låg upplagt i Munkedals hamn. Den 24 juni 1959 anlände Trykon till Carl Persson & Söner i Ystad för skrotning. Två av Trykons stora livbåtar med råoljemotorer behölls av Bruket. De bruksanställda kunde teckna sig för att under kortare tider få låna någon av dessa livbåtar. Livbåtarna målades blåa och kallades därför för »Blåvalarna«. De plöjde under flera år Gullmarns blå böljor. 🌊

TEXT: HÅKAN GRUNDBERG

Vackra bilder från Maltes stig, tagna av Britt-Marie och Heidi-Marie.

Historier från bygda

Sista etappen på min vandring utmed Bruksvägen.

Johan på Tängens hus omkring 1933. FOTO: SELMA SAHLBERG

Nu har jag lämnat Folkparken och går utför backen. Första huset jag passerar ligger alldeles där vägen upp till parken går. Därifrån har jag många minnen. Där bodde fram till sjuttioalet »Johan på Tängen« Olsson tillsammans med sin mamma. Johan arbetade som packare på bruket, men han hade också en egenskap som gjorde att han ofta förmanade oss småpojkar. På somrarna kom ett barnbarn och bodde hos dem några veckor. Hon hette Ingrid och vi lekte vilda lekar ihop. Johan förmanade oss att ta det lite lugnare, vilket inte hjälpte.

När jag har gått över den gamla Tängebron blir jag stående en stund och tänker tillbaka på gamla tider.

Jag kan se de gamla husen framför mig, där numera den nya sträckningen av Bruksvägen går. Där bodde den munkedalsfödde svensk-amerikanen, Ture Westland, född Niklasson. Han hade varit i Amerika några år och återvänt till hembygden i slutet av fyrtioalet. Jag var ofta där och hälsade på honom tillsammans med min kamrat, Morgan, Ture var far till Morgan, och det var anledningen till våra besök. Ture

var mycket amerikansk och närmast en ensling i sitt stora hus. I slutet av berättelsen skall jag ge er en liten episod som exempel på Tures egenheter.

I toppen av Tängebacken låg två hus som ägdes av Albert Lindbom. I huset närmast Bruksvägen bodde Karl och Olga Nyberg. De hyrde huset av Lindbom.

Jag var ofta där tillsammans med min far, vars kompis Petrus var gift med Nybergs dotter, Lola. De hade en dotter som jag lekte mycket med. Hon hette Carina och henne har jag träffat på senare år då hon arbetat på Ljungskile Folkhögskola.

På andra sidan om Bohusbanan låg till vänster Munkens syfabrik som senare blev pipfabrik. I källaren låg under många år Munkedals Elektroservice. Den ägdes av Yngve Hedlund och han hade delar av släkten anställda, bl.a. brodern Ragnar, och brorsonen Stig och på senare år även svågern, Sven Lundström. »Lindarverkstaden« blev något av en samlingsplats då de tog emot alla slags elektrojobb. Idag huserar förutom kommunal verksamhet även Munkedals bordtennisklubb i lokalerna.

Mitt emot bodde Ture Westlands bror, Kalle Niklasson tillsammans med sin hustru, Ester. Kalle var en verklig profil som också hade varit i Amerika några år. Hemkommen till Munkedal fick han anställning på brukets vagnverkstad. Han blev bruket trogen långt efter pensionsåldern. Han hade en speciell humor och kallades allmänt för Eldare-Kalle. Namnet berodde inte på att han jämt var sotig, utan på att hans far hade arbetat i brukets pannhus. Jag besökte dem ibland tillsammans med min mor då hon var kamrat med Niklassons dotter.

I huset bredvid som också var bostadshus låg Lillys damfrisering. Lilly som var gift med Yngve Hedlund drev sin verksamhet i källarvåningen.

Bruksvägen 1948. Huset till vänster är Kristenssons med elaffär i källaren. Mitt i bild det nybyggda hus som bl.a. inrymde Folkvandvård och kommunal tvättstuga. Norr därom ligger Karl och Esters Nicklassons hus och därefter Hanssons. De hette Valter och Hjördis. Valter kallades »Asken« av någon anledning.

FOTO: OSCAR FÄRDIG

Mitt emot med adress Bruksvägen 4 låg det s.k. Häradskrivarkontoret. Det var den lokala skattemyndigheten. Chefen titulerades häradsskrivare och tjänsten innehades i många år av Fritz Ekholm. I huset fanns även två lägenheter. I den ena bodde vid den aktuella tiden Fritz och Anna-Stina Ekholm och i den andra möbelhandlare Larsson med fru med adress Bruksvägen 4. Numera disponeras lokalerna av Munkedals kommun och Munkedals hembygdsförening samt museiföreningen Munkedals Jernväg.

Huset bredvid med adress Bruksvägen 2 som tillsammans med Bruksvägen 4 och 6 uppfördes av Munkedals kommun i slutet av fyrtioalet. Bruksvägen 2 inrymde förutom lägenheter, Folkvandvård och kommunal tvättstuga.

Sista huset mitt emot med adress Bruksvägen 1 var en villa. Den beboddes av Gösta Kristensson med familj. Gösta hade elaffär i källaren samtidigt som han var kommunens brandchef.

Därmed har jag fullgjort min fiktiva promenad utmed Bruksvägen.

Jag avslutar som utlovat med en episod som inträffade 1964. När jag gick och läste inför konfirmationen hade vi s.k. »kyrkoplikt« varje söndag. Min kompis, Kenneth Svensson och jag cyklade från kyrkan. I höjd med Foss Livs mitt emot Bruksvägen öppnade sig himlen, och det kom en rejäl åskskur. Vi sökte regnskydd under affärens markis. Då kom Ture Westland på sin cykel. Han skulle till affären för att handla. När han hade ryckt i dörren en god stund, ropade han till oss: Är den här »storen« stängd idag? Det är söndag svarade vi. Är det söndag frågade Ture. När han fick detta bekräftat svar han en ed över svenskarna och deras förbannade söndagar. Han lade ner sin cykel, satte sig på den och for hem.

I våra ögon hade han efter många år i Amerika andra vänner än vi. Eller också började han bli gammal. Det var i alla fall sista gången jag talade med honom i det fria då han ganska snart flyttade till Ekebackens äldreboende. 🙏

TEXT: BJÖRN JACOBSON

Guldberlocken

*Guldberlocken – en berättelse om sorg,
kärlek och hopp i Munkedal under järnåldern.*

I två tidigare nummer av *Munkedalsbygden*, nr 1 och 2 2021, har vi kunnat läsa om hur det i Håby norr om Munkedal under hösten 2020 pågick en arkeologisk undersökning av ett bergsområde mellan gamla och nya E6 där industriområdet skulle utvidgas. Området var sedan en fornminnesinventering på 70-talet redan känt, då man upptäckte en skadad grav med två gropar och en stor stenhäll. Den nu nästan 2000-åriga graven innehöll ett bränt och ett obränt skelett där det obrända blev föremål för en större undersökning, då detta hittades tillsammans med fibulor, tygrester, ornamenterade kammar och ett för Sverige och Västsverige i synnerhet mycket ovanligt guldsmycke, en berlock tillverkad av tunna tvinnade guldtrådar (se bild). Den arkeologiska rapporten avslöjar vidare en begravning av en ung kvinna, med eventuell härstamning från de inre delarna av Västergötland. Kvinnan var vid nedläggandet i graven iförd en hängselklänning i ull. Ulltyg var vid denna tidpunkt, den romerska järnåldern, ett klädmaterial som krävde en mycket stor arbetsinsats och med det i åtanke tillsammans med den värdefulla guldberlocken gjord av s.k. filigranteknik, vilken anses härstamma från östra Medelhavet, kan flickan ha tillhört en familj av lite högre rang med kontakter på kontinenten. Men det är förstås en tolkning gjord utifrån vår tids mått av vad status grundar sig på. Man kan bara spekulera i hur det kom sig att berlocken låg i graven på höjden i Munkedal 2000 år senare. Här kommer således en fritt författad berättelse, utifrån rapporten av den arkeologiska undersökningen som gjordes 2020.

Trummans monotona dunkande ackompanjerade den lilla gruppens vemodiga sång som steg mot himmelen högt uppe på berget. Frej blickade sorgset ut mot fjorden medan han kände tårarna bränna innanför ögonlocken. En kylig höstvind svepte över gravplatsen, Frej huttrade till. Han kunde inte hejda tårarna som sakta började rulla utmed kinderna på honom där han knäböjde vid sin storasysters grav. »Livet var inte rättvist« tänkte Frej och grinade illa vid minnet av systemen Isas kamp mot sjukdomen. »Varför? Varför inte jag i stället?« mumlade Frej olyckligt. Han ville inte leva utan henne, utan sin snälla fina syster, hans bästa vän och den enda han kände någon slags trygghet med i denna okända by. Men han måste, han hade lovat henne att fortsätta leva.

Frej och Isa hade tillsammans med sin mor och far några veckor tidigare lämnat den stora gården Gullberga vid det mäktiga bergsmassivet inåt landet och så småningom efter flera raska dagsmarscher på hästrygg och till fots kommit hit till fjordbyn Torsdal och gården Torsby för att slå sig ner. Anledningen till att de färdades hit var i första hand för att Frejs mor skulle lära ut det speciella smyckeshantverket hon behärskade, ett hantverk som hade färdats långt över fjärran land och hav, från mycket varmare länder, ända hit till det nordliga landet. Frejs morfar som hade rykte om sig att vara en skicklig hantverkare hade lärt sig att tillverka vackra guldsmycken på sina handelsresor långt söderut. Isas och Frejs morfar hade lärt dottern, dvs. Isas och Frejs mor samma hantverk när modern var ung och modern i sin tur höll på att lära upp båda sina barn. Frej och Isa hade hört att modern hade tyckt att det hade varit svårt att lära sig det ganska pilliga arbetet med smyckestillverkningen, det var så tunna guldtrådar som skulle tvinnas på olika sätt och guldet skulle fogas samman med olika tekniker, men resultatet om

man hade tålmod blev enormt vackert. Planen var att det utsökta hantverket skulle föras vidare till Isa och Frej men också till Torsbygårdens tre äldsta barn. Tillsammans skulle de unga hantverkarna så småningom kunna försörja både gården Gullberga och Torsbygården genom den rikedom som smycken av den sorten bringade med sig. I utbyte skulle Torsbygårdens yllehantverkare sprida sin kunskap till gården Gullberga. Den andra anledningen till att de kommit var att Isa skulle gifta sig med den unga mannen på gården Torsby, ett midvinterbröllop stundade samma år. Nu skulle det aldrig bli av.

»Det var den fördömda feberns fel« tänkte Frej uppgivet. Febern som hade tagit först hans far, sen hans mor. Isa och Frej hade förtvivlat försökt hjälpa och sköta om sina föräldrar under deras sjukdom, fem dagar och fem nätter turades de båda syskonen om att badda pannor, mata med vätska och hålla rent. Först förstod de inte vad som hände när fadern började kräkas och skaka i hela kroppen av frossa. Frossan och kräkningarna utbröt också på modern bara några timmar efter. Och sen på Frej och också Isa. Eftersom ingen annan i byn blev sjuk verkade det inte vara något smittsamt vilket betydde att de själva måste ha blivit sjuka på vägen till Torsby, kanske av den källan de drack vatten i? Frej var den enda som överlevde.

Sången hade tystnat och trummans dunkande hade sakta avtagit och bytts ut mot en flöjts spröda toner. Den vackra melodin från flöjten och den bistra verkligheten kallade tillbaka Frej från de smärtsamma minnena och sakta lade han ner lerkrukan med sädesgröt vid Isas anklar. Han strök långsamt över de vackra dräktspännena i brons som satt fästade vid Isas hängselklänning och rörde med darrande hand vid hennes hår som låg utbrett under axlarna som en mjuk sjal. Frej hade tidigare under dagen kammat Isas hår en sista gång med benkammen hon ägde och nu fick den följa med henne på den sista resan. Frej la den dekorerade kammen vid Isas höft och log sorgset. »Så vacker och levande hon såg ut i sin ylledräkt!« Och nu måste han lämna henne, hon skulle gå vidare, dit han inte kunde gå med. En snyftning undslapp honom och bröstet hävdades i en kraftig gråthulk. »Nej! Jag måste vara stark«, tänkte han och blinkade samtidigt bort

de envisa tårarna. Beslutsamt kände han efter i skinnpungen som hängde i livremmen. »Där var den«. Gåvan hade han fått av sin mor. Guldblocken hans mor skapat, och som Frej skulle ge till sin framtida maka. »Men vad spelade något för roll nu?!« Hon, Isa, hans bästa vän och den sista i hans familj kvar i livet, tills nu, var död och just nu hans hopp också. Varsamt och med ostadig hand placerade Frej den vackra guldblocken på sin systers bröst och i samma stund träffade dagens sista solstrålar den skimrande metallen. Det bländande ljusskenet som uppstod lyste upp gravplatsen på ett magiskt vis och Frej kände mitt i all sorg en slags tröst. »Hon skulle få det bra«. Han reste på sig och rätade ut sin rygg, redo att ansluta till gruppen som stod en bit bort och väntade. När Frej

var redo skulle de tillsammans börja att fylla igen graven med jord och stenar. Han hade också valt ut en mäktig stenpelare att kröna graven. Så var traditionen, att när modiga, starka och för byn särskilt viktiga människor dog, som Isa från släkten vid Gullberga var, märktes graven med en stor sten, som syntes långt bortifrån och vittnade om att den som var begravnen här hade varit något alldeles speciellt i livet.

Frej vände sig om med tungt hjärta och plötsligt stod han öga mot öga med en ung kvinna som log vänligt mot honom. Frej hade pratat några gånger med henne sen han kommit till byn och om han inte mindes fel hette hon Tova. Hon var en av de duktiga med ull i trakten. Nu tog hon honom varsamt i handen och sa: »Jag tror jag vet hur det känns.« Frej flackade med blicken och försökte mota bort klumpen som växte i halsen. Hon fortsatte: »Ditt hjärta är ett öppet sår som blöder och du tror att det aldrig kan sluta blöda«. Tovas leende försvann för ett ögonblick och hon gjorde en paus medan hennes blick försvann bort i fjärran. Sedan drog hon ett djupt andetag och medan hon log igen sa hon: »Men det kan det. Inte idag. Eller imorgon. Men så småningom har du en skorpa som läker och den skorpan kommer bli till ett ärr och när du ser på ditt ärr ska du minnas din syster med glädje och kanske vemod. Men det kommer sen«, sa hon och nickade. »Idag är en sorgens dag. Men du är bland vänner och ska inte vara ensam«. Hon såg med klara ögon på honom. Frej såg in i Tovas ögon, så vänliga, vackra och fulla med medkänsla. Plötsligt →

bröt tårarna fram på riktigt och Frej lät dem komma. Han kramade hennes hand och kände »Kanske, kanske, skulle det bli bra till slut. Ändå«. 🦋

TEXT OCH BERÄTTELSE: LINDA THORSSON
BILD: ARKEOLOGERNA, SHM MÖLNDAL

Källa: Claesson, Pia, Arkeologerna Statens Historiska Museer, 2020. Rapport 2020:166. *Ibland är det guld som glimmar-spektakulära fynd i en bohusslänsk gravhög.* Tryck/Utskrift: Åtta.45 Tryckeri AB. <https://arkeologerna.com/publikationer/ibland-ar-det-guld-som-glimmar/>

Lokalthistoriska skattkistor på gång

Nu har vi påbörjat arbetet med att ta fram pedagogiska skattkistor med lokalthistorisk anknytning. Det är ett projekt, finansierat av Riksantikvarieämbetet, som skall pågå under 2022–2024 och tanken är att det ska bli fysiska kistor som riktar sig till grundskolans klass 1–9, att de innehållsmässigt ska följa läroplanen LGR 22 och att de ska anpassas efter de åldrar de riktar sig mot.

Under hösten har vi setts några gånger och framförallt arbetat med att ringa in vad som kan vara ett intressant innehåll för respektive tidsperiod. I arbetsgruppen ingår medlemmar från hembygdsföreningarna i Munkedal, Sörbygden, Svarteborg och Bärfendal samt representanter från Bohusläns museum. Här finns bl.a. arkeologer, lokalthistoriker, slöjdare och pedagoger.

Följande indelning har vi börjat fundera utifrån;

- ⇒ Jägarstenålder
- ⇒ Bondestenålder
- ⇒ Bronsålder
- ⇒ Järnålder
- ⇒ Medeltid
- ⇒ 1658–1700-tal
- ⇒ 1800-tal
- ⇒ 1900-tal
- ⇒ Kända personer (för högstadiet)
- ⇒ Skolan förr (för lågstadiet)
- ⇒ Krigshistoria (för högstadiet)
- ⇒ Emigration
- ⇒ Musik

Vi vill bygga upp innehållet kring återkommande teman, repliker av föremål och uppgifter som barnen själva kan skapa och utföra.

Exempel på detta är;

- ⇒ Sagor, sägner & berättelser
- ⇒ Vad man åt/Meny att tillaga/äta
- ⇒ Redskap och repliker av fynd
- ⇒ Hur man bodde
- ⇒ Hur man klädde sig
- ⇒ Lekar
- ⇒ Kartor
- ⇒ Slöjd- & bilduppgifter

Om du som läsare vet med dig att du har något av intresse för detta eller om du springer på bra kistor så får du gärna ha projektet i åtanke! Om du också vill vara med och arbeta med någon (liten eller stor del) så hör av dig till undertecknad!!

I december ska vi få komma till Bohusläns museum och ta del av vad de har i sina samlingar, som kommer från kommunen. Jag säger bara – oj vad mycket spännande historia som finns knutet till just våra trakter!! 🦋

TEXT: KRISTIN BALKSTEN

Wollstonecraft och Thorild

– våra tidiga försvarare av kvinnans rättigheter

Tiden var 1790-tal. Franska revolutionen hade satt sin prägel på tidens tänkare. Två personer uttryckte en sensationell nyhet: Att kvinnan skulle vara i första hand en människa med tankeförmåga och inte bara en kvinna samt att kvinnan borde åtnjuta samma mänskliga rättigheter som mannen. Tänka sig! Personerna var Thomas Thorild som år 1793 publicerade sin text »Om kvinnokönets naturliga höghet« och Mary Wollstonecraft som 1792 publicerade sin text »A Vindication of the Rights of Woman«.

Varför är detta av intresse för Munkedalsbygden. Jo, i arbetet med vårt pedagogiska projekt Lokalhistoriska skattkistor har vi funnit att dessa två kända personer ju har en koppling till just vår plats; Thomas, som föddes i Svarteborg och som kom att bli en känd tänkare och författare samt Mary, en brittisk författare som år 1795 begav sig på en skandinavisk resa och beskrev sin vistelse på Gästgiveriet i Qviström. Vad är det då som är så spännande med detta? Såväl ämnet kvinnans rättigheter som dessa två personers författarskap är ständigt föremål för nya studier och det finns en strid ström av böcker som handlar om dessa två. Och det kommer hela tiden nya. Vi kan tycka att det är självklart idag att som kvinna ha samma rättigheter som mannen men vi behöver inte gå många generationer bakåt i tiden eller långt bortom landets gränser, för att förstå att det är något väldigt nytt och att det är något som ständigt är värt att kämpa för att bevara.

Under senare år har det givits ut flera böcker om dessa två och söker ni på internet så hittar ni massor av information om deras spännande livsöden. Men vi skulle vilja tipsa om att det nu har kommit ut en ny bok om Mary Wollstonecraft. Det heter »Lutad mot ett spjut« och är skriven av Katarina Bjervall (2022) som besökt Munkedal i sitt arbete med boken. Den handlar om Marys resa i Skandinavien och här får läsaren följa med på en sann historia, in i hennes tankevärld och

med på hennes skattjakt. Även Marys egna bok »Till försvar för kvinnans rättigheter« finns sedan 2017 på svenska och är mycket läsvärd.

Likasa om Thomas Thorild har det nyligen kommit ut en nyttgåva av en roman som handlar om 1700-talets kvinnor; »I skuggan av ett snille: berättelser från Thomas Thorilds dagar« av Jane Gernandt-Claine (1914/2019). Här får man följa kvinnor som skulle kunnat levt i hans och hans blivande makas närhet, inspirerat av 1700-talets romaner. År 2014 utkom »Det sanna snillet: Genus och geni hos Thomas Thorild« av Kristin Nordström. Här undersöks Thorilds begrepp »snille« vetenskapligt och det belyses och diskuteras ur en ny synvinkel. Vill ni vidga era vyer och få en förståelse för tankegångar som passerade Munkedal under 1790-talet så vill vi tipsa om att ta del av Thorild och Wollstonecraft. 📖

TEXT: KRISTIN BALKSTEN

Kristins boktips

Zander och Tildas stuga på Sågekas

I olika nummer av vår tidning har vi vid flera tillfällen berättat om Zander och Tilda. Det går många rykten om det omaka paret och vad som hände med Tilda efter hon försvunnit till Norge är det ingen som vet. 🙄

TEXT: HÅKAN GRUNDBERG
FOTO: BRITT STRANDELIUS

Alexander Christophersson, i dagligt tal kallad Zander, 1821–1890.

Olena Mathiasson, 1822–1865.

Mathilda Albertina Anderdotter, i dagligt tal kallad Zander–Tilda, 1833–?

Visan om Zander och Tilda

»Vår egen« Yngve Carlsson har skrivit texten till visan om Zander och Tildas stormiga äktenskap på Sågekas i Hede socken och den återges nedan:
Melodi: »Niklasson i Skrällabo« av Skånska Lasse

.....

Det var Alexander Christophersson,
Det är säkert – att Håby kom han ifrån.
Till Sågekas kom han som änkling med barn
och Olina blev galen i karln.
Det blev skriftermål, det blev giftermål
ty Olina var listig och hal som en ål.
Men en dag fram i mars så gick hon och dog.
Och en tredje hustru han tog.
Det var vilda Tilda som Zander fick,
det är säkert – i Hede fruntimret gick.
Kommandora var hon och styrde bestämt
och Zander hon mästrade jämt,
Ja, en gubbestut fick allt fan veta hut
och det hände ibland att han jagades ut
i skogen och där fick han ströva och gå
bland stenar och stickor och strå
Det var Zander som sökte att ta sig in
det är säkert – en natt uti stugan sin
Men Tilda var sniken och inte så snäll
och den utsvultne karlen fick smäll.
På en bänk fick han lägga händerna så
Med ett vedträ hon kunde få hamra och slå
hans fingrar till något som liknande mos
och Zander var blek om sin nos

Ett endaste år var där glädje och ro
det är fakta säkert – och gott att bo
För ett år fick hon sitta i fängsligt förvar
dömd för stöld – ja hon var inte rar!
Men hon kom ju tillbaka, snart var det som förr,
han fick sorgen och grå stå vid tillbommad dörr
Och en dag han försvann och borta han var.
Hans skor stod på dörrstenen kvar.
Det var bröder två som fann Zanders kropp
det är säkert – ur sjön drog de mansliket opp.
De begrep att han fejt hade surrats med rep
och sänkts ned i ett svallande svep ...
Obducenten skrev i kortfattat brev
att Zander hanterats från hjässa till skrev ...
»hans huvud är hårlöst och krossat det är
Och i magsäcken finns tre blå bär«.
Det var Zander-Tilda som harvärjan drog
som amen i körka – när körkherren tog
fram boka med kloka och ledande ord
och försåtliga spørsmål om mord.
Men hon stal hans häst och i argaste sken
inom kort red hon bort över stock, över sten
Hon flydde till Norge och inte ännu
har vi hört något från denna fru.

Speedwayförare i mästartklass – Hjalmar Sohlberg

*Glimtar från svunna tider
i Hjalmar Sohlbergs Speedwaykarriär.*

Speedway vet nog alla vad det är eftersom det på vissa ställen i Sverige är mycket populärt. Nytt för många munkedalsbor är att här fanns Hjalmar Sohlberg en för sin tid mycket känd speedwayförare som vann många lopp, framför allt i Sverige men också i Norge, Danmark och Österrike. Detta skedde på 1930-talet. 1952 skrev Hjalmar ner en del av sina tävlingsminnen och dessa tillsammans med klippböcker och fotografier finns kvar än i dag. Låt oss följa med i Hjalmars egen berättelse.

För nutidens munkedalsbor är Hjalmar Sohlberg mest känd som ägare till Axel Sohlberg AB med sonen Hans som drev företaget vidare efter sin far och som sedan i sin tur efterträddes av sonen Andreas Sohlberg. Numera drivs bygghandeln vidare av Karl Hedin. Företaget grundades av Hjalmars far, Axel. Hjalmar började att tävla i slutet av 1920-talet och höll på fram till 1937. Karriären slutade med att han i ett träningsheat körde rakt på en lastbil som befann sig ute på TT-banan. Det blev en våldsam krock i 180 km/tim. Hjalmar klarade sig mirakulöst nog med en avbruten pekfinger som hängde löst i bara skinnet. Olyckan hände på Saxtorps Grand Prix i Skåne.

Hjalmar körde det som fram till 1940-talet hette jordbanetävlingar. Det döptes om till Speedway. Hjalmars träning i Munkedal skedde bl.a. på kolstytben runt Munkedals idrottsplats.

Så till Hjalmars berättelse.

Söndagen den 4 maj anno 1930 körde jag min första tävling i den av motorsportens tjusning välkända Tysslanda-backen och blev ytterligare gripen av motorsportens tjusning. Till denna tävling hade jag fått en splitter ny 350 cc Raleigh, katalogförd T.T. replica. Vi voro ett 20-tal förare, som ställde upp i 350 katalogklassen, och efter första omgången ledde jag klart min klass. Den bästa tiden efter samtliga lopp blev 23,2 sek. vilket gott och väl räckte till seger i klassen, 2:a blev Olle Andersson, Halmstad, på Rex med tiden 23,7 sek. Inom parentes sagt var denna Rex utrustad med en exakt lika motor som i min Raleigh, nämligen en engelsk Stursey Archer. Vidare tävlade Evald Carlsten, vanligen lydande smeknamnet »Bobben«, äkta trollhättegrabb och en av vår klubbs stötspelare. Han körde den svenskbyggda Suecia med engelskbyggda Blackburnmotor. Den gode »Bobben« hade egenhändigt trimmat sitt åk och kom ej så långt efter oss på tiden 24,7 sek. Mitt åk väckte tydligt en smula sensation, ty efter maskinbesiktningen inlades protest under påståendet, att min maskin ej kunde hänföras till katalogklass. Trots att maskinen var en vanlig katalogförd maskin som kördes på vanlig bentyl, blev jag på grund av att avgasröret var för kort uppklassad i racer. Efter denna tävling byggde jag helt om denna maskin, bantade ner den c:a 15 å 20 kg och trimmade om motorn för metanolbränsle. I fortsättningen tävlade jag alltid sedan detta tillfälle i racerklassen, och min debut i denna klass skedde i Hällingssjöbacken den 18 maj ovannämnda år, och lyckades där placera mig som 3:a. I Tysslandatävlingen vid ovannämnda tillfälle deltog en av dåtidens allra främsta förare, Gunnar Karlén. Han blev snabbaste man på den verkligt goda tiden av 19,5 sek.

Hjalmar 19 år.

Ett par andra förare av hög klass, nämligen Ivar Skeppstedt på FN och Allan Blomqvist på Douglas hade tiden närmast med 20,2 sek. Därefter kom tre förare på lika tid. Det var Olle Virgin på Sarola, 350 racer, Gunnar Ljungholm, Suecia 500 cc racer och Gösta Andersson på Norton 500 cc racer, vilka alla hade tiden 12,2 sek. I katalogklassen för större maskiner blev Torsten Andersson på Norton snabbast på tiden 21,5 sek. och min gode vän Eric Philqvist, Sarola, 21,6 sek. En av den verkligt äkta gamla stammens förare och min färdkamrat till en mångfald tävlingar, gamle oförbrännelige »Bögebacken«,

Johan Fredriksson från Hunnebostrand på Matchless hade tiden 23 sek. blankt.

I sidovagnsklassen segrade »Skepparn« på den goda tiden 23,6 sek. Som man finner var det verkligt förnämt förargarde efter dåtida klass som ställde upp i denna tävling. Påfallande var också vilka goda tider, som uppnåddes med vanliga katalogmaskiner. Som vanligt hade denna tävling samlat ett stort antal intresserade motorentusiaster från när och fjärran som åskådare.

Å som jag erfarit, Tysslandatävlingarna inom kort kommer att uppstå i förnyad gestalt, skall det bli synnerligen intressant att se vilka tider som kan uppnås så många år senare. Det maskinmaterial, som idag är tillgängligt, är ju som bekant av helt annan klass än vad dåtida förare hade att röra sig med. Därför är det väl bara naturligt att bättre tider kommer att uppnås. Teleskopgaffel, bakhjulsfjädring och flera andra finesser, som nu är vanliga på maskinerna voro på den tiden okända begrepp. Dessutom är de moderna maskinerna betydligt lättare och snabbare än vad våra voro.

Men vårt intresse för motortävlingar var utomordentligt, kamp- och kamratandan grabbarna emellan var stark och god, kort sagt, vi trivdes med sporten, med varandra och med våra kära maskiner. Vad kunde vi då mera begära?

*Torsten Sjöberg och Hjalmar Sohlberg.
Två av Sveriges främsta jordbaneåkare
på 30-talet.*

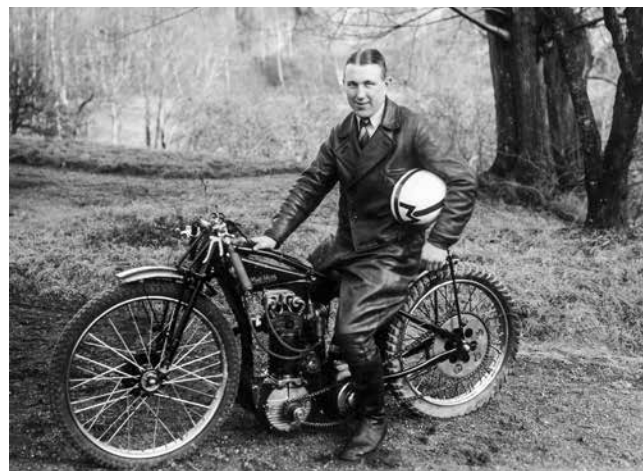
Då jag av S.M.K:s Trollhätteavdelning blivit ombedd att skriva några rader om vad som hände på tävlingsbanorna i slutet av 20-talet och början av 30-talet, skall jag givetvis som gammal klubbmedlem göra mitt bästa, men då jag samtidigt blivit uppmanad att fatta mig så kort som möjligt, har jag endast möjlighet hålla mig till ett fåtal mc-tävlingar jag själv deltagit i.

Först vill jag då tala om att det var en härlig och spännande tid. Att vi oftast hade det både arbetsamt och besvärligt glömdes snart bort. Maskinmaterialet som fanns att tillgå på den tiden kan inte på långa håll jämföras med vad nutidens tävlingsförare har att röra sig med. Nu finns praktiskt taget alla slag av tävlingsmaskiner att köpa i öppna marknaden passande praktiskt taget vilken tävlingsgren som helst, dessa förnäma skapelser skulle kommit en dåtida förare att bli grön av avund. Den dåvarande tävlingsentusiasten fick som utgångspunkt en efter dåtida förhållande snabb sportmaskin att trimma och göra om efter eget recept och på speciellt rundbanorna och de på den tiden så populära baktävlingarna, kunde man få skåda många märkliga skapelser. På löparbanan till en idrottsplats vilka voro de mest vanliga tävlingsbanorna på den tiden, kunde man oftast få se ett otympligt landsväglokomotiv på 2–300 kg vräka genom kurvorna och där behövdes säkert starka armar.

En arbetsam sak som väl ännu har sina bekymmer var resorna till och från tävlingarna. En dåtida tävlingsförare fick naturligtvis inte vara för länge från sitt arbete, och då resebidrag knappast förekom gällde det att hålla nere kostnaderna. Skulle t.ex. några skåningar deltaga i en tävling i Trollhättan så fingo de för egna slantar hyra lastbil och ge sig av på lördag e.m. för att nå målet någon gång på natten till söndagen, vila så gott det gick före tävlingen, deltaga och sedan skaka hem igen för att vara på sitt arbete på måndagsmorgonen. Då allt gick på egen bekostnad kan var och en förstå att varken resa eller logi blev bekvämt eller elegant, och kanske hela resan gjorts för att misslyckas i tävlingen, och komma hem med defekt maskin. Men kanske låg i kofferten, väl inpackad i bomull bland störhjälm och tröja, en vacker buckla, kanske ett förstapris som förgyllde upp en trist och sömnig måndag och sporrade den enwise kämpan till nya friska tag.

Depåarbetet var under denna kanske mera påfrestande än vad nu är fallet. Materialet i de hemmatrimmade maski-

nerna var inte alltid så gott, men kamratandan var god och man hjälpte varandra med lån av delar och dyligt. Särskilt minns jag en tävling i Vänersborg där striden stod hetast mellan Skepparn och Berggren den senare ledde efter första omgången men lånade Skepparn ett bakhjul med bättre däck, vilket denne tackade för med att vinna tävlingen.

Hjalmar, 24 år gammal, på sin 500 cc Raleigh racermaskin år 1933.

Min första tävling körde jag 19 år gammal i februari 1929 på isbana med en 350 cc B.S.A. och kom till tävlingen med maskinen som den var. Den gången fick jag nog av rakbanan trots endast 82 km/tim. Fjorton dagar senare då jag åter var med i leken hade farten ökat till 112 km, men då var också maskinen nedbantad betydligt och däcken försedda med nabbar. 9 tävlingar hann jag med detta år. Påföljande år förfogade jag över 2 maskiner, varav den ene omändrats till backåkning vilken gren jag mest körde detta år. Jag kommer ihåg en baktävling en sensommardag i strålande väder och stor publik. I första försöket kom jag upp i halva backen, sen var det stopp. Ja, så var det bara att riva sönder motorn och plocka in nya delar för att ha maskin klar strax före tävlingen skulle avslutas. Mitt nya försök resulterade i nytt backrekord och dagens bästa tid oavsett klass. Under detta år hann jag med 17 tävlingar och nästa år 29, varav 12 första pris och 10 andra.

År 1932 den 14–15–16 maj kördes majtävlingen och till denna hade jag fått en 350 cc Raleigh sportmaskin. Dagen

TÄVLINGSRESULTAT ÅR 1931

7 isbanetävlingar · 6 baktävlingar · 12 jordbanetävlingar · 1 T.T. lopp · 3 landsvägstävlingar,
Märke Raleigh 500 cc. sport 350 cc. Racer. *Tillsammans 29 tävlingar.*

Av resultaten må nämnas:

Jan.	25	Torup isbanet.		1:a pris	
Febr.	8	Torsterödssjön	isbanetävling	1:a pris	
	22	Värnamo	»	1:a	
Mars	1	Öresjö, Borås	»	1:a	
	8	Åmål	»	1:a	
	15	Uddevalla	»	1:a	
	22	Alingsås		2:a	
Apr.	12	S.M.K.:s Trollhättan. Avd. Vårtävling		2:a	/Uruset väglag/
Maj	3	Tysslandabacken		1:a	Dagens 4:e tid
	25	Falkenberg	jordbanetävling.	2:a	Dagens 4:e tid
	31	Torslandaloppet		2:a	Dagens 4:e tid
Juni	14	Limmerhultsbacken		1:a	Dagens 4:e
	22	Oxskallebacken		1:a	Nytt rekord
Juli	5	Uddevalla backe		2:a	Dagens 2:a
	26	Ulricehamn	jordbanetävling	2:a	Dagens 5:e tid 42 sta.
Aug.	9	Tomtebobacken	Långed	1:sta	Dagens 3:e tid
	16	Halmstad	jordbanetävling.	3:e	Dagens 5:e 40 start
	29	Trollhättan	jordbanetävling	1:a	Dagens 2:a
Sept.	20	Falkenberg	»	3.dje	Dagens 4:e
	27	Trollhättan	»	2:a	
Okt.	4	Tidaholm	»	3:dje	
	11	Uddevalla	»	2:a	Dagens 3:e tid
	17	Karlstad	»	2:a	Dagens 56:e tid
	18	Kumla	»	4:e	Dagens 6:e tid
	25	Vänersborg	»	2:a	Dagens 5:tid
Nov.	15	Landsvägstävling, Uddevalla – Strömstad	deltagit med sidovagnsmaskin	1:a	Dagens 6:e tid

SAMMANDRAG

1929	7	tävlingar
1930	17	tävlingar
1931	29	tävlingar
1932	25	tävlingar
1933	17	tävlingar
1934	26	tävlingar
1935	23	tävlingar

före tävlingen skulle börja körde jag sönder växellådan, men denna reparerades och maskinen var körklar till tävlingens start som skedde utanför Heden i Göteborg. När jag hade kört några minuter och växlat några gånger fungerade inte växlingen hur jag än slet och bände var endast högsta växeln funktionsduglig. Det var ju snopet att bryta tävlingen innan den knappast börjat så jag fortsatte alltså. Första och andra

dagens etapper fullföljdes trots att jag fick springa bredvid maskinen uppför de brantaste backarna och sämsta passagerna. Humöret lindrades dock av att efter andra dagen endast hälften av deltagarna voro kvar. Tredje dagen, maskinen fick givetvis inte röras under uppehållen, var kopplingen helt ur funktion och jag beslöt då att inte ha bekymmer om orientering och tid utan endast köra och tog därför sällskap

med Gustav Hägglund och tänkte hänga med i hans kölvatten, men vid ett tillfälle körde han fel och vi kom in på en oländig skogsväg som tog slut nere vid en sjö. Hägglund som hade en fungerande växellåda hade krafter nog att fortsätta men min motor hade slocknat och jag fick gå till närmaste ställe och vila ut. Efter saft, kakor och en timmas sömn så bar det av igen och till målet kom jag också så småningom och hade då fullföljt en 100-milatävling på eländiga vägar och endast en växel.

År 1933 under träningskörning för Nordiska Mästerskapen på Bjarkebanan i Oslo körde jag sönder min maskin till oigenkännlighet, och måste köra till Oslo runt för att försöka få tag på något att åka med. Jag lyckades få låna en maskin mot en lånesumma av 100 lit. Metanol ett bränsle som knappast gick att uppbringa i Norge just då. Lyckades även placera mig som 3:a i klassen. I november gjorde jag en biltur till England där jag inköpte en rundbanemaskin med vilken 1934 års tävlingsdebut skulle ske, detta år blev ett av mina bästa tävlingsår med 12 första och 6 andra placeringar/efter Sjöberg/32 tävlingar hans med. Konkurrenten hade nu hårdnat betydligt, en hel del specialbanor för dirt-track och jordbanetävlingar som speedway hette på den tiden började se dagens ljus, utbyte mellan utländska förare förekom allt mer och mer och kampen mellan de inhemska förarna blev hårdare och hårdare allteftersom nya maskiner anskaffades.

År 1935 hade de hemtrimmade maskinerna mer och mer försvunnit. Resekostnader och penningpriser förekom allt oftare och tävlingsarrangörerna bjödo över varandra när det gällde att skaffa elitförare. Tävlingar kördes också på åtskilliga platser inom länderna på samma dag. Detta år körde jag i par med Torsten Sjöberg på märket Suecia-Jap. Av årets tävlingar kommer jag särskilt ihåg en i Orkanger i närheten av Trondheim. På lördagen åkte jag backtävling vilket jag inte gjort sen 33. Jag blev trots allt 2:a på min rundbanemaskin. Backan var flera kilometer lång och både uppför och nedförlut innan man nådde backens krön. Utsikten var dock värt allt besvär och alla vedermödor i samband med den långa resan, den var helt enkelt hänförande. Dagen efteråt kördes jordbanan och där hade jag inte någon större svårighet att sänka det gamla rekordet med 11 sekunder.

År 1936 hade jag gått över till Matchles-Jap igen och hann detta år med 10 Norgevisiter med segrar i de flesta. Ja, så

kommer jag då till mitt sista tävlingsår på mc 1937 och vill jag här blott nämna ett besök i Österrike. Blev inbjuden till tre internationella motorcykellopp, varav 2 på 1000 meters rundbana. Ett av denna gick av stapeln i Badenstrasse utanför Wien. Resan dit företogs i bil tävlingarna som hade lockat stora mängder åskådare gick av stapeln i brännande hetta och därtill skulle 10 varv köras. En av tävlingarna gick i Litz och denna tävling kördes på en mycket smal bana 500 meter i omkrets. Åtta förare startade samtidigt och i första kurvan blev det en häxdans utan like, armar, ben och maskiner i en enda röra. Som tur var att jag hade tagit det försiktigt i början, när det 10:de varvet var avverkat var jag först i mål. Övriga resultat blev ett 2:a och ett 3:dje pris. Dessa tre tävlingar har särskilt etsat sig in i mitt minne, roligt var det att hålla dessa hetlevrade sydlänningar stängna, och därtill på deras hemmaplan.

Det skulle vara mycket, mycket mera att berätta om dessa år av framgångar och segrar men också av slit, svikna förhoppningar och motgångar, men den som ger sig med i leken får tåla både med och motgångar, men många gånger måste tur, framåtanda och energi till för att nå goda resultat.

Motorsporten är tjuvig, den fordrar hårda tag och starka nävar och som skapar kampanda och goda sportmän som både kan vinna och förlora som gentlemän. 🏍️

TEXT: HJALMAR SOHLBERG
SAMMANSTÄLLNING OCH INGRESS: SVERKER BALKSTEN
MED UPPGIFTER FRÅN HANS SOHLBERG
FOTO: FRÅN HANS SOHLBERG

Munkedals Hembygdsförening har överklagat beslut om rivning av Hanssonska huset vid Järnvägsstationen. Nu har vi fått Länsstyrelsens beslut i frågan. Ägaren får inte riva huset utan måste sätta det i stånd. Man upphäver därmed Samhällsbyggnadsnämndens beslut.

Ny fastbränsleanläggning på Arctic Paper– ett lyckokast

Alla som åker förbi Arctic Paper har sett den stora nya byggnaden mitt emot den gamla kontorsbyggnaden. Många har säkert undrat över vad detta är, även om den 80 meter höga skorstenen skvallrar om att det kan vara en panna som man eldar i. Vi skall med Görans Lindqvists hjälp försöka stilla den nyfiknes undringar.

Redan 2018 beslutades att bygga en ny anläggning för produktion av ånga vilken har en mycket central funktion i ett pappersbruk. Det är med ånga som valsarna värms i pappersmaskinerna och som ser till att pappersmassa torkas till papper. Utan ånga stannar produktionen. När beslutet togs var ju priserna på el och gas helt annorlunda än de är i dag och man såg då att det skulle vara en lönsam investering men anade inte att utvecklingen skulle bli den vi ser i dag dvs en **mycket bra investering**.

Under våren 2021 påbörjades arbetet med att bygga den nya fastbränsleanläggningen. Det är företaget Adven AB som bygger och driver anläggningen och Arctic Paper köper all energi som produceras i form av ånga. Anläggningen skall kunna producera 720 MWh per dygn, vilket är brukets behov i snitt – effekten är cirka 30 MW. De gånger behovet är högre, toppar man med ånga från den gamla anläggningen inne på fabriksområdet. Där kan man förbränna gas eller producera ånga med elektrisk kraft. Den kommer att vara kvar som en viktig reserv- och toppplanläggning, vilket betyder att tegelskorsten, som är ett signum för pappersfabriken, kommer att vara kvar. Man räknar med att den nya pannanläggningen till 90% förser brukets torkenergi.

Göran Lindqvist framför den cylindriska behållare som bottenaskan förvaras.

Man kan säga att den stora anläggningen består av fyra huvuddelar:

- Inmatning av bränslet
- Förbränningsugn/Eldstad
- Värmeöverföringsdel
- Rökgasrening, utsläpp och askhantering

Övre bilden: Pannhuset sett från luften i väster.

Nedre bilden: Pannhuset med rökgasrening längs fram, eldstaden i mitten och magasinet för bränsle längs bort.

Utrustningen för inmatning levereras av Konecrane med en skopa på 8 kubik och klarar minst 20 ton per timma. Fastbränslet levereras i containrar, ca 10 bilar per dag, vilket kan jämföras med att det levererades gas i ca 3 lastbilar per dag. Bränslet kommer till $\frac{3}{4}$ delar från närområdet i Västsverige och från Oslotrakten. En mindre del kommer från andra ställen i Europa. Det kan behövas för att ha reservleverantörer och det förbrukas 70 000 ton/år. Lastbilarna backar in och tömmer sina containrar med fastbränsle i en stor behållare som är 6 meter djup och 6 meter bred. Lagret skyddas av en helt automatisk brandkanon. Det finns också ett system för dammbindning vid inmatningsfickan. Bränslet kommer från avfallssorteringsanläggningar – Refuse-Derived Fuel (RDF). Det är brännbart men inte återvinningsbart material och det förbrukas ca 12 ton/h dygnet runt. Det skall alltid finnas en buffert som räcker 3 dygn. Anläggningen reducerar CO₂-utsläppen till luft från fossila bränslen med >60%. En del av avfallsbränslets innehåll består dock av ämnen som har fossilt ursprung men de hade ändå förr eller senare kommit upp i atmosfären.

Pannan som tillverkas av Kablitz i Tyskland är en rosterpanna av mycket avancerat slag. Den är synnerligen flexibel och man kan anpassa den efter den typ av bränsle som för tillfället är mest intressant. Pannans förbränningskammare

består av en svagt sluttande trappstegsliknande bädd av stålplattor som individuellt kan skjutas fram och tillbaka och därmed mata in bränslet allt längre in i eldstaden tills det tar eld och brinner upp. Bränslet övergår då till heta avgaser och aska. Bottenaskan transporteras via en våt kedjetransportör till en inbyggd tippficka. Därifrån lastas den i någon av de containrar som kommit med bränsle och följer bilen åter. Askan kan användas som skogsgödsel och som inblandning i betong. Flygaskan, dvs den som avskiljes från rökgaserna, sänds till en 100 m³ silo där den sedan transporteras med bulkbilar från anläggningen.

En stor del av den anläggning man ser utgöres av den delen där de heta rökgaserna skapar ångan samt det som renar rökgaserna och för att de efter många steg går upp i den 80 meter höga skorstenen. Men låt oss följa processen ett tag till. Rökgaserna måste vara >850°C under en kort tid (3 sekunder) för att stora organiska molekyler såsom dioxiner skall brytas ner och förbrännas. En process som heter Selective Non Catalytic Reduction (SNCR) används för att bryta ner försurande kväveoxider till kvävgas. Här används ammoniak som sprutas in i avgaserna som en reaktant. Överskott av ammoniak fångas in i scrubber och återvinnes så att den inte kommer ut i atmosfären.

De heta rökgaserna värmer ångtuberna, dvs vattenfyllda stålrör som rökgaserna måste passera förbi och som omvandlar vattnet till ånga med ett tryck på 24 bar med en temperatur av 222 °C. Den reduceras sedan till 9 bar och 175 °C och en del till 5 bar. Pannan ger som sagt 30 MW motsvarande ca 46 ton ånga per tim. Ångtuberna blir givetvis belagda med sot från rökgaserna, vilket isolerar rören. Inne i anläggningen finns därför en stor luftkompressor med trycktank som under högt tryck i en virvlade luftström blåser rent tuberna utvändigt. Hör man ett mycket högt ljud inne ifrån anläggningen kan det komma från denna process.

Rökgasrening

Avgaserna som kommer från pannan dras först genom en föravskiljare. Gnistor som kan orsaka skador på filterpåsarna är separerade från rökgasen. I ett slangfilter kan man

rena avgaserna från fasta föroreningar. Genom att spruta in släckt kalk fångas svavelföreningarna och med aktivt kol fångas förångade metaller såsom kvicksilver och kadmium. Detta sker i ett av de två cylindriska tornen som står intill skorstenen.

När man står på utsidan och blickar bort till den stora anläggningen tänker nog en del på att det ständigt släpps ut vattenånga. Detta är en del av en process där man skiljer bort syret i det vatten som skall blir ånga. En sinnrik anordning tar bort det lösta syret med hjälp av ångan. En del av ångan tar med sig syret medan en liten del ånga släpps ut i luften. Det är det man ser på mitten av den stora väggen som vetter mot vägen.

Hela anläggningen sköts av två personer från Aven på dagtid medan driftövervakning dygnet runt skall skötas av brukets egen personal från kontrollcentralen i den nya pannan eller från kontrollrummet i det gamla pannhuset. Detta är ett helt nytt inslag i Munkedals industrihistoria och helt rätt i tiden. Siluetten har ändrat till att nu åter ha två skorstenar. Det hände senast omkring 1917 och historien har upprepat sig. 🙋

TEXT: SVERKER BALKSTEN
EFTER INTERVJU MED GÖRAN LINDQVIST

Har du något att berätta?

Munkedalsbygden tar gärna emot ditt bidrag för att publicera i tidningen. Det kan vara en text du själv skrivit, en muntlig berättelse som någon i redaktionen upptecknar eller någon gammal intressant bild.

Kontakta då Håkan Grundberg, 070-671 01 03 eller e-post: hakan.grundberg@telia.com

Munkedals historia och beskrivning

Avskrift av Biskop Jens Nilssons visitationsresa.

Vi får följa biskop Jens Nilssöns visitationsresa år 1594.

Biskopen var då 56 år gammal.

För sitt resebehov behövde biskop Jens följa 8–9 hästar med ridsadlar, klövsadlar för packningen och korgar för vägkosten.

Ett mycket obestämbar vägmaß används i biskopens anteckningar, nämligen:

»pilskudd« = pilskott = ca 200–225 meter.

En fierings väg är ungefär 2600 meter.

Därav följer att en gammal mil är ca 4 gånger längre dvs. ca 10 400 meter (lite mer än en »modern« svensk mil).

Sedan drogo vi från Torp i söder två pilskott om en gård, som heter Öeby (Öbbön) och den ligger på höger hand strax intill vägen och sedan därifrån i söder och något till öster, ett pilskott om en gård, som heter Houe (Hoga och sedan därifrån i sydöst 2 eller 3 pilskott till Foss prästgård. Dit kom vi vid middagstid.

Emellan Foss och Krokstad är det 1 ½ mil. Foss kyrka ligger i sydost från prästgården 2 pilskott. Herr Mogens hustru heter Karin Jostdatter, en dansk kvinna, och de hade fem flickor och två pojkar.

Rätt fram väster om Foss kyrka ligger ett lastställe, kallat Fölekile (Färlev) som sträcker sig norr en fiering till Haaby socken till en bro kallad Färlevs bro. Till denna bro rinner en älv kommande från tre grenar. Den ena kommer västerifrån en fiering, från en gård kallad Rom, där den löper genom gården, och kommer från en mosse strax väster om gården. Den andra bäcken kommer halvp parten från en halv fiering i nordost

från Rom, från mossar liggande strax norr om en gård kallad Dingle och löper genom denna gård och kallas Dinglebäcken. I sydost från Dingle, lika så långt, kommer det en bäck från en gård kallad Louem (Lågum), och den rinner söder om gården från en mosse liggande strax öster om gården och möter de tre nämnda bäckarna norrifrån en halv fiering från Färlevs bro.

Till Foss hör två annex. Det ena heter Håby kyrka, liggandes en fiering norr om Foss. Där är det Gudstjänst var tredje söndag sedan gammalt. Det andra heter Svarteberg (Svarteberg) liggandes en mil norr om Haaby. Där är det Gudstjänst varannan söndag, men nu detta år har Mogens gjort tjänst i dem alla varje söndag på befallning från Hannibal Gyldenstjerne, befallningsman på Bohus i Kungälv.

Strax norr om Svartebergs kyrka, två pilskott, ligger ett vatten kallat Aspevattnet, tre eller fyra pilskott långt sträcker sig i syost och nordost, där det från norra ändan rinner en å uti södra Boleren (Bullarsjön), öster om en gård Vassen.

I Foss prestgård är det ikke goda hus, »thj under det kommer som bisp en laa er en stue under saa hestestaalden under det ret op til stue veggen gamle huss, saa en anden liden stue«.

Den 14 mars visiterade biskopen Foss kyrka, och predikade själv till texten Rom.5 (Gud priser sin kierlighed imod oss, i det, at Christus er död for oss).

Efter predikan examinerade han folket och hade sina förmaningar om Guds ords hörande, lyd nad mot överheten och sockenprästen samt andra goda dygder. Och sedan frågade han dem om sockenprästen, huruvida de hade något att klaga på honom. De svarade enhälligt nej på frågan och tackade honom all ära.

Därefter gick de till bords och gästerna var biskop Jens, fogden Morten Baltzersen, Christian Matzer på Faleilj (Faleby) och hans hustru Kristin, en ung karl Niels Christenssøn i Kile, läns mannen Niels Nielssen, boendes uti Nordre Bråland,

Mouritz i Queström, som hade tjänat hos Knud Grubbe till Dragsmark, Anders i Rudztorp (Röstorp) och hans hustru Astrid, en gammal tjock kvinna, boendes strax här i sydväst, två eller tre pilskott, Jens i Munckedall (Munkedal) och hans hustru Kristin, och många fler.

Den 15 mars fortsatte följet, till Herrestad, vägen om kyrkan i Foss, så att de hade kyrkan på den högra handen och därifrån till öster, 2 pilskott, något åt norr förbi en galge och stegel på den plats den man låg, som slagit ihjäl sockenprästen Nils Bagge i Krokstad, Sörbygden, år 1586.

(Enl. brev reg. Fredriksborgs slott i Köpenhamn 19 juni 1586 skulle en länsman och dennes broder slagit ihjäl Peder Bagges broder Nils i Krokstad, varför den ene fick stånda rätt och den andre förklarades fredlös. Dessutom skulle deras familjer lämna socknen och pastoratet. Det kan nämnas, att prästens efterträdare rekommenderades att gifta sig med änkan eller också försörja henne. Se Norske Rigs-Registanter 1586).

Från galgbacken färdades man åt sydst till Questrembro liggandes en fiering från Foss, och därefter över bron i öster, en lång bro. Därefter hade man en gård Questrem (Kviström) på vänster hand. Strax vid bron i nordost kröker sig ån något åt öster, därefter mot söder och så drog vi längs ut med denna älv, Örekil (Nu Kviströmsälven), som vi hade på den högra handen, över en bäck, som kommer österifrån från ett berg. Bäckens löper ut i älven strax söder om bron.

Så färdades man vidare utmed älven intill det man nådde älvmynnningen uti Breuigs kill (nu Saltkällefjorden), vidare i sydst, två eller tre pilskott, förbi en gård Breuig (brevik), liggandes på höger hand tätt vid vägen. Så fortsattes resan över en bäck strax öster om Breuig. Bäckens kommer från bergen i norr och rinner ut i kilen strax söder om Breuig (nu Saltkällan), så över en annan bro, Suinebacke (Svinebacka) bro två pilskott i öster, vid gården Suinebacke på höger hand, något från vägen. Det är den sista gården i Foss.

Ytterligare en resa gör biskop Jens år 1597

Då kommer han från Kville den 21 juli och åker över gränsen till Svarteberg vid gården Ås och här möter sockenprästen Mogens i Foss med skjutshästar. Färden fortsatte förbi Klove på höger hand och vidare söderöver en ödegård samt Stockebro fem eller sex pilskott, liggandes på vänster hand tätt vid vägen. Sedan därifrån i sydost, tre eller fyra pilskott

till Bärby, där vi for genom gården och så därifrån, fyra eller sex pilskott till en gård, Folkesberg, på den högra handen. Sedan därifrån, fem eller sex pilskott i sydost till Östeby bro, en halv mil från Åsgränsen i sydostlig riktning. Under denna bro rinner en älv, som heter Östeby älv, kommande nordost ifrån i Svarteborgs socken. Älven rinner därifrån i sydostlig riktning, en halv fiering, ut i Guldmarfjord (Gullmarsfjorden). Sedan kom de förbi Östeby på vänster hand och bron i öster och vidare i sydost förbi några små skogsdungar vid Skindfelderud (Skinnfällerd), liggandes på höger hand och därefter i sydost till Hoby (Håby) kyrka, som ligger på vänster sida om vägen. Sedan därifrån i sydost fyra eller sex pilskott till Selleby (Säleby) bäck, över denna vid Säleby gård, som ligger på höger hand och därifrån i söder och sydost till Foss prästgård, en fierings väg från Håby.

Ankomsten till prästgården ägde rum klockan 7 på kvällen och följet övernattade.

Den 22 juli visiterade biskopen Foss kyrka och predikade själv över texten Rom. 13. Efter predikan höll prostens härstädes Jens Gudesön förmaningstal till allmogen om Guds ords hörande och om allt annat som är påkallat. Därefter höll biskopen förhör med folket, både ung och gammal, om predikan och om allt det man lärt sig i barndomen. Samma dag hade Mogens en bjudning hos sig med gästerna Biskop Jens, sin svåger Niels Christiernsönn och hans hustru Kirstin Mogensdaatter, Länsmannen i Foss Niels Nielsson samt Christiern Matzön med hustru Kirstin. Gårdsfogde Christopher Galdis var också med.

Den 23 juli på morgonen hörde biskopen Mogens predikan över Lukas 16. om den rättfärdige husfogden. Precis klockan nio for biskop Jens vidare från prästgården förbi Foss kyrka, som låg vid vägen på vänster hand och så till Quideströms (Kviströms) bro, över denna bro, liggandes i sydost åtta eller tio pilskott från Foss. Därefter fortsattes färden åt sydost vid Brevik, ett lastställe vid Guldmarfjord (Gullmarsfjorden) till Herrestad, förbi Kråkerödsskogarna och Svenslandsgårdarna. Med på denna färd var Mogens och hans svåger Niels, Peder Saltum, klockaren i Foss Christiern samt biskopens eget folk.

Så lämna vi Biskop Jens och hans beskrivning om vårt pastorat för denna gång. 📍

.....
SAMMANSTÄLLT AV HÅKAN GRUNDBERG

Gustaf Hermansson – släktforskarnas gigant

När man kommer in på ämnet släktforskning tar det inte lång tid innan namnet Gustaf Hermansson kommer på tal. Munkedals Hembygdsförening har fått många förfrågningar de senaste åren. »Har ni Gustaf Hermanssons material«. Tyvärr har vi fått svara att »detta material har vi inte och kan därför inte hjälpa dig som frågar«. Vi har heller inte känt till var vi skulle leta.

Släktforskning tycks ha en speciell inverkan på de som vill tränga djupt i ämnet. En speciell drift hos flera av forskarna motiverar dem att skriva ner så mycket som möjligt, ofta om en viss släkt. De kan också, efter att ha gjort flera släktutredningar, vidga sitt arbete till att omfatta t.ex. en hel socken eller t.o.m. alla socknar i en kommun. Sverige är ju lyckligt lottat med att ha de flesta kyrkböckerna i behåll allt från 1690 till nutid. Fram till 1897 fanns det husförhörslängder som berättade mycket. Detta är ju en fantastisk tillgång, men de är inte alltid så lätta att läsa. Hjälp kan dock fås, tack vare sådana som Gustaf Hermansson på Lundbo, Dingle. Han har lagt ner ett ofattbart stort arbete med att skriva av alla kyrkböcker i Svarteberg.

För en kort tid sedan kontaktades jag av Kerstin Hermansson som är dotter till Gustaf. Hon undrade samma sak som flera andra: »Har ni Gustafs material?« Vårt svar blev det samma som till de andra som frågat. Kerstin berättade att Gustaf hade tagit kopior av allt insamlat och nedskrivet material från Svarteberg och överlämnat detta till biblioteken i Munkedal och Dingle. Men nu fanns det inte kvar där längre. Biblioteket i Dingle har upphört. Och i Munkedal har det varit översvämming så där fanns heller inget. Vi tyckte att det givetvis var djupt tragiskt och vi sörjde över detta. En dag i oktober ringde Kerstin till Munkedals Hembygdsförening

Arbete på Landsarkivet i Göteborg där också hustrun Ruth och dottern Kerstin ofta hjälpte till.

ing och var strålande glad – hon hade återfunnit Gustafs forskningsmaterial i Kunskaens hus i Dingle. Nu var frågan om vi i Munkedals Hembygdsförening kunde hjälpa till på något sätt. Efter en snabb behandling på styrelsemöte beslöts att skanna detta material. Det är en ansevärd mängd med 11 pärmar med cirka 300 sidor i varje. Eva Karlsson och Lotta Andersson erbjöd att ta sig an skanningprojektet som börjar inom kort. Med skannade bilder av dokumenten är det möjligt att låta alla släktforskare få

tillgång till materialet digitalt. Vi får återkomma till detta i nästa nummer av Munkedalsbygden.

Projektet förde tanken osökt in på mannen som utfört allt detta gigantiska arbete – Gustaf Hermansson och vi frågade om vi kunde skriva en berättelse om honom. Våra intervjuer med Kerstin har resulterat i bilden av en extremt energisk person som ofta arbetade 10–12 timmar varje dag.

Gustaf var född 1911. Han växte upp på gården Julseröd i Svarteberg i en tiohövdad syskonskara. Han blev också tidigt aktiv i politiken. Han började arbeta som snickare och som ådringsmålare. I slutet av 1920-talet gick han på Nordbergsska slöjdskolan i Munkedal med särskilt intresse för smideskonsten. Som 20-åring tog han körkort. Strax därpå råkade han ut för en olycka, då han miste vänster arm.

1933–34 gick han på Dingle Lantmannaskola. Vid 25 års ålder drabbades Gustaf svårt av polio och fick det dystra beskedet, att han skulle förbli bunden vid sin säng resten av livet. Detta accepterade inte Gustaf. Han kämpade på mångahanda sätt och efter tre års idog träning efter eget uppgjort program kunde han gå hjälpligt med käpp.

Gustaf försörjde sig på att sälja jordbruksmaskiner och traktorer. Från 1936 och i 40 år framåt drev han Gustaf Hermansson Maskinaffär, Dingle. När han blivit pensionär engagerade han sig mycket för hembygdkulturen i Svarteberg. Han var initiativtagare till bildandet av Svartebergs hem-

Gustaf på sitt kontor Lundbo, Dingle.

bygdsförening 1974. Han införskaffade Fiskebo skola, som blev Svartebergs Hembygdsgård. På Gustafs inrådan tillföll dragontorpet Pulsevadet Svartebergs hembygdsförening. Han arbetade energiskt vid tillkomsten av hembygdsböckerna *Fem socknar i Munkedal* och var den drivande kraften gällande delarna om Svarteberg. Han var drivande i bildandet av Svartebergs SPF 1977. Han tog initiativet till att resa minnesstenen över professor Anton Julius Carlson på dennes födelseplats Nedre Hede i Svarteberg vid Södra Bullaresjön. Gustaf tilldelades många utmärkelser för sina insatser.

Han tillbringade ett oräkneligt antal dagar på Landsarkivet i Göteborg, där han med hjälp av hustrun Ruth skrev av kyrkböckerna för hand. Efter detta skrev han in alla uppgifter på skrivmaskin och det är i denna form vi nu har materialet för skanning. (Tänk om han kunnat skriva in det på en PC i stället ... red. anm.) Om man betänker att han endast hade en arm och hade svårt för att gå så är bedriften ännu större.

Gustaf har som sagt satt spår efter sig i form av ett gigantiskt material men det gäller att det inte stannar på något arkiv utan kommer fram i ljuset till fromma för släktforskare.

Vid sidan av Gustaf Hermansson finns det flera som gjort stora släktforskarinsatser t.ex. Birgitta Hansson, Dingle. Vi har Hans Karlsson med sin bok »Familjer i Foss socken från 1600-talet t.o.m. 1833«, Lars Ahlberg som nedtecknat många släkters historia och kartlagt den lokala musikskatten från bygdens spelemän. Lilli-Anne Sihlberg, som arbetat på Munkedals Hembygdsmuseum, har kartlagt vilka människor som bodde på de olika gårdarna och torpen i Foss socken. Det finns säkert flera men här är några som spelat stor roll. 🙏

TEXT: SVERKER BALKSTEN

EFTER INTERVJUER MED KERSTIN HERMANSSON

Vid invigningen av minnesstenen över Professor Anton Julius Carlson 1975. Tack vare Gustaf Hermansson uppmärksammades den kände Chicagoprofessorn och svartebergssonen Anton Julius Carlson med en minnessten. Här ses Gustaf tillsammans med en systerdotter till Anton Julius Carlson, dr Alma Fogelberg Skinner, USA samt professor Carl Gustaf Bernhard från Kungliga Vetenskapsakademien.

Familjen Samuelsson

*På fotot ser man mamma Klara, Selma,
pappa Anders, lille Gustav, Anna, Abla och Johan Sigfrid.*

Stora starka karlar

*Från ett urklipp ur en
gammal tidning till berättelsen om store Sigfrid.*

Hittade ett urklipp ur en gammal tidning som hette stora, starka karlar av en man som hette, eller hade som signatur Frilance.

Det är en berättelse om folk med övernaturlig styrka och deras ibland otroliga prestationer. Han skriver bl.a. att det finns många historiska gestalter och tar som exempel, en man kallad August den starke av Polen. Denne man lär endast blivit besegrad en enda gång i livet, och det var av en av Karl XII drabanter som hette Stålhandske. Det kan man ju tycka var ett passande namn.

Starka kvinnor har också funnits. Drottning Anna av Österrike roade sig ofta med att ta ett guldmynt i sin knutna hand. Ingen lyckades öppna den mer än just August den starke.

Nu för tiden hör man sällan talas om urstarka människor, men drar man sig till minnes är det säkert flera äldre Munkedalsbor som träffat på store Sigfrid. Han var enligt mångas utsago begåvad med minst tolv vanliga mäns styrka. Skribenten Frilance säger att han med egna ögon sett när sex poliser och lika många järnvägstjänstemän försökte hindra store Sigfrid att kliva på ett tåg han skulle åka med. Dom höll i honom så många, som det möjligen gick, medan han plöjde sig fram med alla hängande efter sig, upp på tåget, som fick ånga iväg med store Sigfrid som segerherre, han var hela tiden på ett strålände humör. Konduktören vågade inte ens fråga honom, om han hade biljett.

Store Sigfrid jobbade ofta som sprängare, vid stora anläggningsarbeten. Där hände det en gång, att han blev våldsamt arg. Hela styrkan nittiotvå man var inrymda i en jättestor barack. Store Sigfrid gjorde toalett efter avslutad arbetsdag. Han torkade sig i ansiktet med en handduk då han fick ett

hårt slag under hakan, av någon som förmodligen hade ett horn i sidan till honom. Store Sigfrid blev vansinnigt arg. Vem hade slagit honom? Han frågade inte någon. De som inte hann undan fick betalt för det knytnävsslaget. Någon måste ju vara den rätte. Efter en stund fanns bara en kvar i baracken. Store Sigfrid. Tänk nittiotvå man...

Detta ur utklippet. Jag har allt sedan jag blev ingift i denna släkt hört talas om Johan Sigfrid och hans bravader. I familjen sa man Johan, så det tog ett tag innan jag fick veta att det var samme man.

Store Sigfrids föräldrar hette Anders och Klara Samuelsson. Anders var född i Valboryr, arbetade hela sitt verk samma liv på Munkedals AB, samt hade vid sidan om ett litet jordbruk som hette Älvetorpet. Sigfrid var född på skottdagen den 29 februari 1888 han hade fyra syskon. På fotot ser man mamma Klara, Selma, pappa Anders, lille Gustav, Anna, Abla och Johan Sigfrid.

Store Sigfrid var en stor man c:a 2 m lång och var på äldre dar helt flintskallig. Sant är, att han var otroligt stark, det sades att han ärvt sin styrka av sin mamma Klara, som också var ovanligt stark, i alla fall för att vara kvinna. Han jobbade säkerligen mest som sprängare vid stora järn- och landsvägsbyggen, för han hade alltid fickorna fulla med dynamit, därför tappade han håret, sa man. Han talade mycket vårdat med en hög och klar röst. Såsmåningom träffade han sin kvinna som hette Sofia. Tillsammans fick dom fem barn, Sigfrid, Gustav, Elsa, Klara och Anna. Familjen förde ett ganska kringflackande liv i många år på grund av olika arbetsplatser och barnen var alla födda på olika ställen i Sverige, och gick därmed också hela sin skoltid på olika platser, som ett litet exempel, bl.a. en tid i Älvkarleby Uppland, Järnskog i Värm- ➔

land, i Jämtland, Dalsland, Bohuslän förstås. Tillbaka i Munkedal hamnade dom i en stuga i Klevskogen. Efter en tid här, försvann han spårlöst i två år, utan att höra av sig, ingen hade en aning om var han fanns, eller höll hus, om han levde eller var död. Plötsligt en dag kom han hem som om ingenting hade hänt. Hur Sofia försörjde sig och barnen denna tid är en gåta. Det sägs att hennes bror stöttade henne med hjälp och kanske också några slantar. Tillbaka i Munkedal köpte han emellertid ett hus vid »Pepparmon«. Därefter blev det inte någon mera flytt.

Store Sigfrid var ganska förtjust i starka drycker, och en av de första historier jag hörde berättas var när han och några vänner var på Gästis och festade. Sällskapet började bli berusade och lite väl högljudda, och när dom beställde påfyllning av glasen, så blev det kalla handen. Då reste sig store Sigfrid sig upp, tog ett stadigt tag i dukens fyra hörn, med innehåll, öppnade fönstret och kastade ut alltsammans på gården, vände sig till servitrisen och sa, blir man inte serverad dukar man av. För denna handling blev han åtalad och instämnd till tinget.

I kallelsen står att han härmed varder kallad till inställelse inför Sunnervikens Häradsrätt å tingsstället i Kviström onsdagen den 6 nov 1937 kl. 11.00 för att lagligen ansvara för det att han å Gästgivaregården i Kviström den 6 nov 1937, omkring kl. 17.30, uppträtt av starka drycker berusad och uppfört sig förgelseväckande genom att, taga samtliga å ett dukat bord stående matvaror med duk och porslin samt utkastat

Gåtor, små enkla

Skriv med siffror tolvtusentolvhundratolv.

En halv kalv och en fjärdedel därifrån, hur mycket är det?

Hur kan man ta tio från nio och ändå ha ett kvar?

En fader är 25 år äldre än sin son. För 3 år sedan var han dubbelt så gammal som sonen. Hur gammal är han i dag?

TEXT: INGELA INGMAN

alltsammans i trädgården. Ansvar yrkas enligt 18 kap, 15 § och 19 kap.20 §. Stämningen skall vid laga påföljd hörsammas.

– Vad påföljden blev vet vi förstås inte.

En annan händelse berättade min svärfar Sigfrid om. Hans kusin Elsa kom cyklande till Påsketorp och ville ha hjälp. Store Sigfrid hade druckit sprit och skulle ta bilen och åka iväg, men sönerna hade tagit hand om bilnycklarna, och förbjudit honom köra. Då hade han blivit fullständigt rasande, hämtat geväret och skjutit hål i vardagsrumstaket. Sönerna var också starka och med hjälp av ännu en stark karl, fick dom ner honom på golvet och höll kvar honom där tills han lugnat ner sig. Därefter hade han gått och lagt sig på en källarvind och somnat.

Den 5 februari 1952 avled han på kökssoffan i köket, där han lagt sig att sova middag, efter ha ätit Sofias nystekta pannkakor till lunch. Han blev bara 64 år gammal.

Säkert finns det många fler historier att berätta, kanske inte helt sanningsenliga, därför inte medtagna. Men vem vet, det kanske kan bli en fortsättning på store Sigfrid. 🍷

TEXT: INGELA INGMAN

Kommande aktiviteter

19 januari kl. 18.00 ♦ på Hembygds museet är det berättarafton med Mikael Lindahl.

16 februari kl. 18.00 ♦ på Hembygds museet är det föredrag med Bernt Eriksson, f.d. chef för Räddningstjänst Mitt. Denna gång berättar han om det som kallas »Hemberedskap«, dvs vad skall man tänka på vid ett beredskapsläge.

13 april kl. 18.00 ♦ på Kaserna kommer Annette Seldén, som är en fantastisk naturfotograf, och visar bilder.

Vidare kommer ett antal andra aktiviteter att ske vid/på Kaserna och Gamla Bruket under våren 2023.

Varje sådan aktivitet kommer att annonseras på hemsidan, affischtavlor, m.m.

☺ Har du någon tid över? ☺

Munkedals Hembygdsförening har mycket på gång och vi välkomnar dig som vill delta i någon av alla våra aktivitetsgrupper. Den sociala delen är en viktig del och kaffestunden där föreningen bjuder utgör oftast höjdpunkten.

Hembygdsmuseet

Varje tisdag förmiddag mellan kl 09–13 träffas vi för många olika sysslor såsom registrering av föremål, bilder och litteratur, skanning av dokument etc. En särskild grupp arbetar med denna tidning Munkedalsbygden och en annan grupp träffas regelbundet och tittar på gamla bilder som man beskriver för senare inmatning i vårt datasystem Sofie.

Hembygdsgården på Kaserna

Varje måndag förmiddag träffas vi för underhållsarbete på Kaserna. Det ingår också arbete med att vårda våra samlingar här. Gräsklippning är en viktig del av arbetet.

Gamla Bruket

Den första lördagen i varje månad samlas arbetslaget för att underhålla, vårda och ha det trevligt tillsammans. Varje torsdag är det stickkafé.

Arkivet på Bruksvägen 4

Det mesta av arkivets 160 hyllmeter handlingar är registrerade men det återstår en del. För den som är intresserad av Arctic Papers historia erbjuder arkivet massor av intressant läsning. Alla är välkomna att delta både medlemmar och icke medlemmar. Kontakta någon ni styrelsen eller någon du känner som är aktiv – eller bara kom!

Svar på gårorna på sidan 34:

Skriv med siffror tolvtusentolvhundratolv	13 312
En halv kalv och en fjärdedel	Inget
Hur kan man ta tio från nio	IX
En fader är 25 år äldre än sin son	53 år

Julhälsning

Julnatten lägrar sig över det snötyngda landskapet. En ensam vandrare stannar till vid skogsbrynet. Långt där inne ser han är ett klart fladdrande sken mellan granstammarna.

Han närmar sig försiktigt. Där sitter en hukande figur vid en lägereld. Lågorna lyser i skogen med sitt fladdrande varma sken. Vandraren går fram och ber att få slå sig ner vid elden. Var så god, du är väntad får han till svar. Mannen vid elden är mycket gammal, han har långt vitt skägg och verkar trött. Visste du att jag skulle komma undrade vandraren? Ja visst, och jag gläder mig åt ditt sällskap under julen och årets sista dagar. Snart är jag borta, och det är din tur att ta över. Nu lägger vi mycket bränsle på elden så att den värmer och lyser året ut. Välkommen min son, Tjugohundra tjugotre!

Med denna lilla saga önskar vi alla våra läsare

En God Jul och Ett Gott Nytt År!

TEXT: INGELA INGMAN, FOTO: CARINA PERSSON

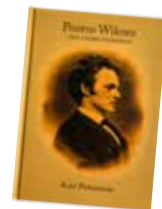
Böcker till försäljning

Munkedals Bruk

En bygd och ett bruk i Bohuslän

Pontus Wikner

Stöd Hembygdsföreningen genom att bli medlem!

Årsavgiften för 2022 är 170 kronor för enskild medlem och 260 för familj.
Beloppet kan insättas på: bankgiro 665-7480

Denna tidning ingår som medlemsförmån
och kan endast erhållas av den som är medlem.

Varmt välkommen!

Den som vill skänka pengar kan sätta in dem på bankgiro nr 665-7480
eller swisha till: 123 197 22 31
Skriv ordet »gåva« i meddelanderutan.

Hemsida: www.hembygd.se/munkedals-hembygdsf-rening
E-post: munkedals.hembygdsforening@telia.com

Munkedals
Hembygdsmuseum
Myrbottenvägen 6
455 34 Munkedal
Tel: 076-116 27 49

Tidningsredaktion:
Håkan Grundberg,
Sverker Balksten,
Yngve Carlsson,
Ingela Ingman,
Kristin Balksten

Typografi och layout: Britt Strandelius/Text Design
Tryck: Risbergs/Uddevalle

Tidningen är tryckt på papper sponsrat av Artic Paper